



Lisabonas līgums

Publicēts: 31.08.2020.

Eiropas Savienības (ES) darbību un Latvijas dalību tajā nosaka pamatlīgumi, par ko vienojas visas ES dalībvalstis. Pašlaik spēkā ir Nicas līgums ar tā pielikumiem, kas grozīja iepriekšējos pamatlīgumus un stājās spēkā pēc tam, kad to bija ratificējušas visas ES dalībvalstis 2003.gada 1.februārī.

ESOŠIE LĪGUMI
LISABONAS LĪGUMS
ES pamatlīgumi
Līgums par Eiropas Savienību, Līgums par Eiropas Kopienas dibināšanu, Līgums par Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanu.
Groza Līgumu par Eiropas Savienību, groza Līgumu par Eiropas Kopienas dibināšanu un pārdēvē to par Līgumu par Eiropas Savienības darbību un labo līgumu par Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanu.
Juridiskas personas statuss
Nav juridiskas personas statusa.
Piešķir Eiropas Savienībai juridiskas personas statusu, kas nozīmē, ka tā kļūst par starptautisko tiesību subjektu.
ES vērtības un mērķi
Definētas ES vērtības un mērķi.
Līgums nosaka, ka „Savienība ir dibināta, pamatojoties uz vērtībām, kas respektē cilvēka cieņu, brīvību, demokrātiju, vienlīdzību, tiesiskumu un cilvēktiesības, tostarp minoritāšu tiesības. Šīs vērtības dalībvalstīm ir kopīgas sabiedrībā, kur valda plurālisms, tolerance, taisnīgums, solidaritāte un kur nav diskriminācijas, kā arī valda sieviešu un vīriešu līdztiesība.”
Tāpat līgums nosaka, ka „Savienības mērķis ir veicināt mieru, stiprināt savas vērtības un savu tautu labklājību”.
ES kompetences
Nav izvēsta kompetenču sadalījuma un uzskaitījuma.
Skaidri definē ES kompetences, kā arī nosaka, ka ES īsteno tikai tās kompetences, kuras tai ir piešķirtas ar Lisabonas līgumu.
Līgums nosaka, kādas ir ES ekskluzīvās kompetences (tikai ES veic likumdošanas funkciju), kādās jomās ir dalītas kompetences (gan ES, gan dalībvalstis pieņem tiesību aktus) un kādās jomās ES veic atbalsta funkcijas dalībvalstu darbībai.

Pamattiesību harta un cilvēktiesību un pamatbrīvību īstenošana

Pamattiesību harta nav juridiski saistoša.

Hartai būs tāds pats spēks kā pamatlīgumiem. Līgums norāda, ka Harta ir kā ES pilsoņu tiesību katalogs, kurā deklarētas sešas pamattiesības, kuras kopīgas visiem ES pilsoņiem – cieņa, brīvība, vienlīdzība, solidaritāte, pilsoņu tiesības un tiesiskums. Harta garantē, piemēram, tiesības uz dzīvību, vārda un informācijas brīvību, personas datu aizsardzību, tiesības uz izglītību, patērētāju aizsardzību, kultūru, reliģiju un valodu daudzveidību, bērnu tiesības, vecāka gadagājuma cilvēku tiesības, invalīdu integrāciju u.c.

Lisabonas līgums paredz ES iespēju pievienoties Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai. Tas neietekmēs noteiktās dalībvalstu kompetences cilvēktiesību jomā.

Nacionālo parlamentu loma

Pirmo reizi Eiropas līgumos valstu parlamenti būs tieši iesaistīti Eiropas lēmumu pieņemšanas procesā jau pašā lēmuma izstrādes sākumā. Nacionālie parlamenti, tajā skaitā Saeima, varēs pārraudzīt, vai ES rīkojas pēc iespējas efektīvāk un tuvāk pilsoņiem un vai tiek sasniegti labāki rezultāti ES rīcības līmenī, nekā rīkojoties valsts vai vietējā līmenī (subsidiaritātes princips).

ES iestādes

5 iestādes (Eiropas Parlaments, Padome, Eiropas Komisija, Eiropas Kopienu Tiesa, Eiropas Revīzijas palāta).

Ar padomdevējtiesībām darbojas Ekonomisko un sociālo lietu komiteja un Reģionu komiteja.

Piecu iestāžu vietā būs septiņas:

- Eiropadome (politiskā virsvadība),
- Padome (politisko lēmumu pieņemšana),
- Eiropas Parlaments (demokrātiski politiska kontrole),
- Eiropas Komisija (ierēdniecība),
- Eiropas Savienības Tiesa,
- Eiropas Centrālā banka (monetārie jautājumi),
- Revīzijas palāta (finanšu kontrole).

Ar padomdevējtiesībām turpina darboties Ekonomisko un sociālo lietu komiteja un Reģionu komiteja.

Eiropadome

Eiropadomes priekšsēdētājs – Padomē prezidējošās valsts/valdības vadītājs (uz 6 mēnešiem).

Lisabonas līgums izveido pastāvīga ES priekšsēdētāja amatu. To ievēl Eiropadome uz 2,5 gadiem. Vienu personu var ievēlēt uz diviem termiņiem pēc kārtas.

Eiropas Parlaments

Eiropas Parlamentu kopš 2007.gada 1.janvāra veido 785 deputāti (tajā skaitā no Latvijas 9), ievēlēti tiešās vēlēšanās.

Eiropas Parlaments ievēl ombudu.

Eiropas Parlamentu veidos 750 deputāti un priekšsēdētājs. Deputāti tiek ievēlēti tiešās vēlēšanās. Nākamās vēlēšanas notiks 2009.gada jūnijā. No Latvijas Eiropas Parlamentā darbosies 9 deputāti.

Saskaņā ar Lisabonas līgumu Eiropas Parlaments iegūst līdzvērtīgas tiesības Padomei likumdošanas procesā ap 40 jaunās jomās (neiekļaujot Kopējās ārējās un drošības politikas jautājumus).

Eiropas Parlaments ievēl Eiropas ombudu.

ES Padome

Katrai dalībvalstij ir noteikts balsu skaits (Latvijai 4 no 345 balsīm).

6 mēnešu prezidentūra, kuru saskaņā ar rotācijas grafiku vada viena no dalībvalstīm.

Padome plašāk varēs izmantot kvalificētā balsu vairākuma procedūru. To izmantos vairāk nekā 40 jaunās jomās, kas padarīs darbu efektīvāku. Ja lēmumu pieņemšanai izmanto vienprātības (konsensa) principu, darba gaita ir lēnāka, jo jebkura dalībvalsts var apturēt lēmuma pieņemšanu.

Plānots, ka no 2014.gada Padomē tiks ieviesta jauna lēmumu pieņemšanas kārtība - lēmumu pieņemšana ar dubultā vairākuma balsojumu, kurā katrai dalībvalstij būs 1 balss. Lēmums tiks pieņemts, ja par to būs balsojušas vismaz 55% dalībvalstu, kas pārstāvēs vismaz 65% ES pilsoņu.

Tiks veidota „grupas prezidentūra” – trīs dalībvalstis uz 18 mēnešiem uzņemsies prezidentūras funkcijas, kopīgi izstrādās ES dienas kārtību un savstarpēji sadarbojoties vadīs ES Padomes darbu. Latvijas prezidentūra plānota 2015.gadā kopīgi ar Itāliju un Luksemburgu.

Eiropas Komisija

No katras dalībvalsts 1 komisārs.

Lai Eiropas Komisija varētu strādāt efektīvāk, Lisabonas līgums paredz no 2014.gada samazināt Eiropas Komisijas locekļu skaitu, lai katrā Komisijas sastāvā būtu pārstāvētas 2/3 dalībvalstu, balstoties uz vienlīdzīgas rotācijas principa. Tas nosaka, ka 2 no 3 Eiropas Komisijas sasaukuma termiņiem Latvijai būs savs komisārs.

Augstais pārstāvis ārlietu un drošības politikas jomā

Pašlaik darbojas ES augstais pārstāvis Kopīgās ārlietu un drošības politikas jomā (šobrīd – H.Solana) un ārējo attiecību komisāre (B.Ferrero-Valdnerē).

Līgums paredz ES Augsto pārstāvi ārlietu un drošības politikas jomā, kas vienlaikus būs arī Eiropas Komisijas priekšsēdētāja vietnieks un strādās pie lielākas ietekmes, saskaņotības un ES redzamības ES ārpolitikā.

Eiropas Ārējās darbības dienests nodrošinās Latvijas diplomātisko un konsulāro pārstāvību visos pasaules reģionos.

Jaunas ES politikas jomas
Nosaka juridisku pamatu Eiropas Enerģētikas politikas veidošanai, ievērojot dalībvalstu savstarpēju solidaritāti. Līgums nosaka ES kompetenci jomās, kas līdz šim nav bijušas ES kompetencē – Eiropas kosmosa politika, tūrisms, civilā aizsardzība, administratīvā sadarbība.
Pilsoņu iniciatīva
Nenosaka likumdošanas iniciatīvas pilsoņiem. Pirmo reizi ES vēsturē paredzēta pilsoņu iniciatīva, kas ļaus 1 miljonam ES pilsoņu (no gandrīz 500 miljoniem ES pilsoņu), kas pārstāvēs nozīmīgu daļu ES dalībvalstu, pieprasīt Eiropas Komisijai izstrādāt jaunus priekšlikumus jebkurā jautājumā, kas ir ES kompetencē. Šādu iniciatīvu varēs uzsākt arī Latvijas iedzīvotāji.
Izstāšanās no ES
Nav noteikts veids, kā ES dalībvalstis var izstāties no ES. Pirmo reizi formulē iespēju dalībvalstīm izstāties no ES.

Līdz 2008.gada 27.jūnijam vairāk nekā puse dalībvalstu parlamentu ir ratificējušas Lisabonas līgumu. Tās ir 20 dalībvalstis – Ungārija, Slovēnija, Malta, Rumānija, Francija, Bulgārija, Polija, Slovākija, Portugāle, Dānija, Austrija, Latvija, Lietuva, Vācija, Luksemburga, Igaunija, Somija, Grieķija, Apvienotā Karaliste un Kipra. Ratifikācijas process pilnībā pabeigts 11 dalībvalstīs.

Plašāku informāciju iespējams iegūt, kā arī ar jaunā līguma tekstu var iepazīties Eiropas Savienības informācijas aģentūras bibliotēkā, Aspazijas bulv. 28, Rīgā (<http://www.turiba.lv/lv/studijas/biblioteka/esia-biblioteka/252/>) un 33 ES informācijas punktos rajonu bibliotēkās (<http://www.mfa.gov.lv/arpolitika/eiropas-savieniba-arpolitika/sabiedribas-informesana-es-jautajumos/es-informacijas-sniedzeji/esip>).

Sagatavojusi Eiropas Savienības informācijas aģentūra, izmantojot LR Ārlietu ministrijas, ES informāciju un Eduarda Bruno Dekšņa monogrāfija „Lisabonas līgums un Eiropas Savienības konstitucionālie pamati”.

<https://www.fm.gov.lv/lv/lisabonas-ligums>